

Christine Brennhaug

Høflighet i norsk og britisk-engelsk - likheter, ulikheter og utfordringer fra et andrespråksperspektiv

Bacheloroppgave i SPRÅK2900

Veileder: Heidi Brøseth

Mai 2019

Christine Brennhaug

Høflighet i norsk og britisk-engelsk - likheter, ulikheter og utfordringer fra et andrespråksperspektiv

Bacheloroppgave i SPRÅK2900
Veileder: Heidi Brøseth
Mai 2019

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for språk og litteratur

Innhold

1 Innledning	1
2 Teori	2
2.1 Høflighet	2
2.2 Høflighet i norsk	3
2.3 Høflighet i britisk-engelsk	5
3 Sammenligning	7
4 Diskusjon – utfordringer fra et andrespråksperspektiv	8
5 Konklusjon	10
Litteratur	11

1 Innledning

Når vi skal lære oss et nytt språk, er det flere aspekter ved det nye språket vi må ta hensyn til. Et av disse aspektene er hvordan vi uttrykker høflighet. Høflighet regnes som en del av en persons pragmatiske kunnskapsgrunnlag (Félix-Brasdefer og Mugford, 2017, s. 493), og høflighet kan betraktes både som et språklig fenomen, og som et sosialt og kulturelt fenomen (Leech, 2014, s. 13). I denne oppgaven ønsker jeg å undersøke høfligheten i to ulike språk, nærmere bestemt norsk og engelsk. Da det finnes flere varianter av engelsk (Stewart, 2005, s. 116), velger jeg å hovedsakelig fokusere på britisk-engelsk. Høfligheten i norsk og britisk-engelsk vil jeg undersøke ut ifra følgende spørsmål: *Hva er likhetene og ulikhetene mellom hvordan vi uttrykker høflighet i norsk og britisk-engelsk, og hvordan kan de eventuelle ulikhetene skape utfordringer for en engelsktalende som skal lære seg norsk?* Oppgavens problemformulering er med andre ord todelt: For det første vil jeg sammenligne høfligheten i norsk og britisk-engelsk, og for det andre vil jeg drøfte hvilke implikasjoner de eventuelle ulikhetene kan ha i et andrespråksperspektiv.

Det teoretiske grunnlaget for sammenligningen av høflighet i norsk og britisk-engelsk vil i hovedsak basere seg på talehandlingsteori (se Austin, 1975 i Culpeper og Terkourafi, 2017), høflighetsteori fra Brown og Levinson (1987), samt teori om pragmatikk og høflighet fra Leech (2014). Austins talehandlingsteori er relevant fordi den ifølge Culpeper og Terkourafi gir et syn på språket som «[...] a tool for building and maintaining human relationships» (2017, s. 13). Det illustrerer at høflighet ikke utelukkende vil eksistere på et språklig nivå, men at høflighet også vil være en stor del av menneskers sosiale relasjoner. Dette synet vil dermed gi styrket legitimitet til oppgavens problemstilling: Fra et andrespråksperspektiv handler det ikke kun om å mestre språket rent grammatisk, men også om å kunne beherske den sosiale interaksjonen som foregår innenfor den aktuelle språkkulturen (se blant annet Fraser, 2010, s. 15 i Félix-Brasdefer og Mugford, 2017, s. 493). Brown og Levinson (1987) er derimot valgt på bakgrunn av at deres teorier brukes i litteraturen som tar for seg både norsk (Fretheim, 2005) og britisk-engelsk høflighet (Stewart, 2005; Flöck, 2016; Fukushima, 2000). Leech (2014) på sin side bidrar til nyttige overveielser når det kommer til å definere høflighet.

Når det gjelder sammenligningen av høflighet i norsk og britisk-engelsk, vil jeg først og fremst ta utgangspunkt i *forespørsler*. Forespørsler utgjør store deler av grunnlaget i Fretheim (2005) sine undersøkelser om høflighet i Norge, og jeg har derfor lagt vekt på analyse av forespørsler når jeg har lett etter litteratur om britisk-engelsk høflighet. Likevel har jeg valgt å inkludere en sammenligning av det jeg vil kalle «spesialtilfeller» i norsk og britisk-engelsk

høflighet – det vil si spesielle trekk som kjennetegner disse høflighetskulturene. I denne sammenheng har jeg valgt å se på nordmenns bruk av takkefraser og briters bruk av «please». Grunnen til at disse tilfellene er valgt i tillegg til forespørsler, er fordi jeg mener de på en god måte kan bidra til å belyse hva slags utfordringer som kan oppstå for en engelsktalende som skal lære seg norsk.

2 Teori

2.1 Høflighet

Som nevnt innledningsvis kan høflighet forstås både som et lingvistisk og et sosialt og kulturelt fenomen (Leech, 2014, s. 13). For å skille mellom disse to bruker Leech betegnelse *pragmalinguistics* og *sociopragmatics*¹, hvor førstnevnte inkluderer det lingvistiske aspektet, mens sistnevnte inkluderer det sosiale og kulturelle aspektet (2014, s. 13). Ifølge Leech gir det ikke mening å studere disse to disiplinene hver for seg, da begge representerer ulike aspekt ved høflighet (2014, s. 15). Når jeg skal sammenligne høfligheten i norsk og britisk-engelsk, er det derfor med utgangspunkt i at høflighet involverer både det språket vi bruker, og de sosiale og kulturelle sidene ved det samfunnet vi lever i. Det lingvistiske aspektet vil i hovedsak være grunnlaget for analysen av høflighet i de to språkene, mens det sosiale og kulturelle aspektet blir mer fremtredende i sammenligningen og ikke minst diskusjonen.

Talehandlingsteori er en teori som står sentralt innenfor pragmatikkfeltet generelt, men som også har vist seg å være av særlig betydning for utviklingen av teorier innenfor høflighetsfeltet (Culpeper og Terkourafi, 2017, s. 12). I all hovedsak baserer talehandlingsteori seg på Austins observasjoner om at språklige ytringer representerer *handlinger* (se Austin, 1975 i Culpeper og Terkourafi, 2017, s. 13). Talehandlingene kan variere når det kommer til hvor eksplisitte de er, noe som var utgangspunktet for Searles utvikling av begrepet *indirekte talehandlinger* (se Searle, 1969 i Culpeper og Terkourafi, 2017, s. 14). Indirekte talehandlinger er ifølge Brown og Levinson (1987) «[...] certainly the most significant form of conventional indirectness [...]» (1987, s. 132). Mange forespørsler er å forstå som indirekte talehandlinger fordi de opptrer som et spørsmål til tilhøreren, mens de egentlig er intendert som en forespørsel fra taleren (Culpeper og Terkourafi, 2017, s. 14).

Selv om flere forespørsler opptrer som spørsmål, blir de likevel forstått som en forespørsel, og det er dette som representerer den konvensjonelle indirektheten (Brown og Levinson, 1987, s. 70). Å være konvensjonelt indirekte er ifølge Brown og Levinson en strategi

¹ Leech (2014) skriver at disse to begrepene først ble brukt av Thomas (1983) og Leech (1983).

for *negativ høflighet* (1987, s. 132). Negativ høflighet handler om å bevare tilhørerens negative ansikt, og det står i kontrast til positiv høflighet som er rettet mot tilhørerens positive ansikt (Brown og Levinson, 1987, s. 70). Betegnelsen «ansikt» er sentral innenfor Brown og Levinsons teorier, og de betrakter ansikt som et uttrykk for en persons ulike behov eller ønsker (1987, s. 62). Det negative ansiktet representerer ifølge Brown og Levinson «the want of every ‘competent adult member’ that his actions be unimpeded by others», mens det positive ansiktet representerer «the want of every member that his wants be desirable to at least some others» (Brown og Levinson, 1987, s. 62). Høflighetsstrategier, slik som konvensjonell indirekthet, er derfor spesielt fremtredende i forbindelse med forespørsler fordi man blant annet søker å unngå en trussel mot tilhørerens negative ansikt (Fukushima, 2000, s. 63).

Før jeg går over til å undersøke høfligheten i det norske og britisk-engelske språket, er det et par tankekors ved det å undersøke høflighet som kan være verdt å nevne. I introduksjonen til *Politeness in Europe* som Fretheim (2005) sitt kapittel er hentet fra, tar Hickey og Stewart (2005, s. 2) opp et viktig poeng: Språk og kultur er ikke nødvendigvis to faktorer som sammenfaller. Dette illustrerer de ved å poengtere at: «[...] within the same country there may co-exist different, often conflicting, language communities» (Hickey og Stewart, 2005, s. 2). Vi er med andre ord nødt til å være klar over at verken den norske eller engelske høfligheten trenger å representere en uniform enhet. Det er noe som er essensielt å være bevisst på i en oppgave som denne, hvor norsk og britisk-engelsk sidestilles og dermed kan fremstå som to tilsynelatende avgrensede språk og språkkulturer.

Det er nærmere 15 år siden *Politeness in Europe* ble utgitt, og det vil være rimelig å anta at de ulike språkene ikke akkurat har blitt noe mindre påvirkelige av hverandre ettersom årene har gått. Et slikt tidsperspektiv leder videre over på et annet viktig aspekt som Hickey og Stewart (2005) berører: «One of the interesting points is that, as Europe changes and transforms itself, then necessarily its politeness systems are also bound to be transformed» (2005, s. 10). Det betyr blant annet at når jeg tar utgangspunkt i Fretheim sine undersøkelser fra 2005 om den norske høfligheten, så er det med et visst forbehold om at dette er funn som kan ha blitt forandret i senere tid, og som også kan endre seg i fremtiden.

2.2 Høflighet i norsk

Analysene av høflighet i norsk vil i hovedsak basere seg på Fretheim (2005) sine undersøkelser fra kapittelet *Politeness in Norway: How Can You Be Polite and Sincere?*. At Fretheim har valgt en tittel hvor han sammenbinder adjektivene høflig og troverdig, er trolig ikke tilfeldig.

For som Fretheim selv peker på, kan det virke som om det ikke skal så mye til før det som er intendert som høflig atferd, fort kan oppfattes som for eksempel ironisk eller uoppriktig. Dette gjelder spesielt ukonvensjonelle markører og markører for positiv høflighet ifølge Fretheim (2005, s. 145-146). Å fremstå som troverdig kan med andre ord virke som en essensiell del av det å uttrykke høflighet i det norske språket.

Når man undersøker høflighet i sammenheng med den norske kulturen, er det spesielt én ting som er fremtredende: «There is one thing, though, at which Norwegians are good. They thank profusely [...]» (Fretheim, 2005, s. 146). Eksempelene på norske takkefraser er mange, og Fretheim nevner i fleng: «Thanks for now», «Thanks for today», «Thanks for the company», «Thanks in equal fashion», «Thanks for yesterday», «Thanks for last time», «A thousand thanks for the food» og «Thanks for me» (2005, s. 146). Det kan altså virke som nordmenn takker for alt – bokstavelig talt. Ifølge Fretheim er mange av situasjonene der nordmenn takker, ikke nødvendigvis situasjoner hvor det er vanlig eller like åpenbart å takke i andre kulturer, noe som i sin tur kan resultere i en heller merkelig eller artig effekt (2005, s. 146). En slik effekt kan vi få et inntrykk av bare ved å lese de engelske oversettelsene til Fretheim over.

Utover tilfellet med takkefraser i norsk er det hovedsakelig *forespørsler* som står i fokus hos Fretheim: «My concern is to what degree Norwegians feel a need to communicate a concern for the hearer's negative face in acts of requesting and how this is achieved» (Fretheim, 2005, s. 146). Ifølge Fretheim viser nordmenn hensyn til den andres negative ansikt ved å bruke konvensjonalisert indirekte forespørsler i form av et interrogativ og det modale hjelpeverbet 'kan', som i eksempelet «Kan du sende meg smøret?» (2005, s. 147). Fretheim påpeker at den eneste høflighetsmarkøren i dette tilfellet er at forespørselen er indirekte, men at det finnes måter å øke høfligheten på. Blant annet nevner Fretheim at man kan legge til hjelpeverbet 'få', og at man kan bruke den subjunktive fortidsformen 'kunne' i stedet for presensformen 'kan', slik som i «Kunne jeg få sette fra meg kofferten min her?» (Fretheim, 2005, s. 147-149). De nevnte formene involverer en infinitivskonstruksjon, men det er også mulig å kombinere disse med en konstruksjon av perfektum partisipp, og her kan man velge å øke graden av høflighet ved å legge til «Tror du at ...» i starten av forespørselen: «Tror du at jeg kunne få undersøkt og sammenlignet prisene?» (Fretheim, 2005, s. 150). En av de kanskje vanligste måtene å ta hensyn til mottakerens negative ansikt i en forespørsel, er å bruke verbet 'lurer på' i preteritum, gjerne i kombinasjon med verbet 'gå an': «Jeg lurte på om det gikk an å bestille en taxi her» (Fretheim, 2005, s. 151). Det finnes altså flere måter å uttrykke høflighet i forespørsler på norsk. Det aller viktigste er riktignok som Fretheim (2005) selv illustrerer i flere av sine eksempler,

og som Brøseth (2013, s. 135) poengterer om vurderingen av høflighet: Konteksten vil alltid være avgjørende for hvordan ytringen oppfattes.

2.3 Høflighet i britisk-engelsk

Britisk-engelsk har i tidligere litteratur blitt betraktet og karakterisert som en negativ høflighetskultur (Brown og Levinson, 1987, s. 245; Stewart, 2005, s. 117). Som Brown og Levinson understreker, innebærer en slik klassifisering en grov generalisering da det naturlig nok kan finnes subkulturer som avviker fra den overordnede karakteristikken (1987, s. 245). Dette aspektet var som nevnt også Hickey og Stewart inne på når de skrev at det kan finnes ulike språksamfunn innenfor et og samme land (2005, s. 2). Likevel vil karakteristikken av britisk-engelsk som en negativ høflighetskultur kunne gi en antydning om hvilke høflighetsformuleringer som er vanlige. Leech hevder for eksempel at engelske språkbrukere «[...] frequently make use of questions, modal auxiliaries, and hypothetical past tense forms of the verb in expressing a polite request», og han trekker frem forespørselen «*Could you write it down for me?*» for å vise disse trekkene (2014, s. 13). Dette svarer til det vi har sett blir betegnet som en konvensjonalisert indirekte forespørsel (Brown og Levinson, 1987, s. 70; Fretheim, 2005, s. 147). For å understreke at et slikt spørsmål er ment som en forespørsel, skriver Brown og Levinson at setningen kan bli syntaktisk markert, for eksempel ved å sette inn *please*: «*Can you please pass the salt?*» (1987, s. 133). «Please» har i slike tilfeller som funksjon å eliminere den bokstavelige meningen til spørsmålet slik at det nødvendigvis må forstås som en indirekte forespørsel (Brown og Levinson, 1987, s. 133).

En studie som støtter opp under Leechs påstand, finner vi blant annet i Fukushima (2000). I boka *Request and Culture* sammenfatter Fukushima (2000) sin forskning gjort på forespørsler i japansk og britisk-engelsk med hensyn til høflighet. Selve de komparative resultatene av studien kan vanskelig brukes for å fortelle noe om britisk-engelsk høflighet i forespørsler på et generelt grunnlag, men ved å se på resultatene om britisk-engelsk høflighet alene vil det være mulig å få visse indikasjoner. Fukushima (2000) opererte med et spørreskjema hvor deltagerne ble presentert for åtte ulike situasjoner. For hver av disse situasjonene var det tre deler (A, B og C), og i del B ble deltagerne bedt om å velge blant tre ulike forespørselstrategier for den gitte situasjonen. De tre valgene representerte en direkte forespørsel, en konvensjonelt indirekte forespørsel og en off-record-forespørsel (Fukushima, 2000, s. 153). Resultatene fra denne delen av undersøkelsen viste at valget med konvensjonelt indirekte forespørsler tydelig ble favorisert over direkte og off-record forespørsler av de 121

britisk-engelske deltakerne i alle de åtte situasjonene (Fukushima, 2000, s. 245-252). Tatt i betraktning at det å være konvensjonelt indirekte er en strategi for negativ høflighet (jf. Brown og Levinson, 1987, s. 132), vil et slik resultat kunne gi styrket grunnlag for å hevde at britisk-engelsk i stor grad representerer en negativ høflighetskultur når det gjelder forespørsler.

Forskningen til Flöck (2016) kan derimot kaste et interessant lys over de presenterte påstandene om britisk-engelsk høflighet i forespørsler. Som bakteppe for det hun ønsker å undersøke, peker Flöck på overfloden av tidligere studier innenfor tverrkulturell pragmatikk som underbygger favoriseringen av konvensjonelt indirekte forespørsler i engelsk²:

One of the most interesting and astonishing results over the years has been that a vast majority of these studies report a very strong preference for conventionally indirect head act strategies in English (of the type Can you do X? or Could you do X?) and a clear corresponding dispreference for imperative structures (Flöck, 2016, s. 62).

De aller fleste av de tidligere studiene som Flöck viser til, inkludert studien til Fukushima (2000), har tatt i bruk *discourse completion tasks* (DCT) som instrument for å samle inn data (Flöck, 2016, s. 2-3, 65). Et av forskningsspørsmålene til Flöck dreier seg følgelig om å undersøke om det kan gi ulike resultater dersom materialet blir samlet inn i form av naturlig forekommende samtaler i stedet for å bruke produserte spørreskjemaer (2016, s. 3). Studien av forespørsler i amerikansk- og britisk-engelsk ble derfor gjennomført både ved bruk av DCT, og ved bruk av naturlig forekommende samtaler hentet fra korpus (Flöck, 2016, s. 84). Datamaterialet for de naturlig forekommende samtalene i britisk-engelsk er hentet fra *International corpus of English*, og det består av transkriberte lydopptak av private og uformelle samtaler, hovedsakelig mellom nære venner eller familiemedlemmer (Flöck, 2016, s. 84, 88). Resultatene fra DCT-delen viste seg å være forenelig med hovedvekten av den tidligere forskningen, mens resultatene fra de naturlig forekommende samtalene ga et ganske annet bilde (jf. Figur 25 i Flöck, 2016, s. 174). Ved å se på forespørsler i uformelle og naturlig forekommende samtaler i britisk- og amerikansk-engelsk, er resultatet nemlig at imperativer er de mest brukte setningstypene i begge variantene, mens deklarativer er nest mest brukt over interogativer som viser seg å være den minst brukte av disse tre setningstypene (Flöck, 2016, s. 118). Resultatene som Flöck presenterer, er overraskende på den måten at de ikke samsvarer med mye av den eksisterende forskningen, men tvert imot bidrar til å motsi tidligere påstander om bruken av imperativer i det engelske språket (Flöck, 2016, s. 121).

² Når Flöck snakker om *head acts* i forbindelse med forespørsler, referer hun til den minste enheten som en forespørsel kan bestå av (se Blum-Kulka et al. 1989b, s. 275 i Flöck, 2016, s. 62).

3 Sammenligning

Nå som høfligheten i norsk og britisk-engelsk har blitt presentert, er det mulig å gjøre en sammenligning av disse basert på det materialet som har blitt lagt frem. Hovedsakelig kan det virke som om norsk og britisk-engelsk er to relativt like språkkulturer når det kommer til å uttrykke høflighet i forespørsler. Fretheims undersøkelser om høflighet i forespørsler på norsk slår fast at subjunktiv bruk av preteritum vil være en sikker strategi (2005, s. 157-158). Fretheim har også vist at det er vanlig å være konvensjonelt indirekte ved å bruke interrogativer i forespørsler, men at man skal være forsiktig med å formilde forespørselen for mye da dette kan resultere i motsatt utfall (2005, s. 158). I britisk-engelsk ser vi mye det samme mønsteret med konvensjonell indirekthet, i hvert fall om vi legger til grunn det Leech (2014, s. 13), Fukushima (2000) og en stor del av tidligere tverrkulturelle studier innenfor pragmatikk (Flöck, 2016, s. 62) har kommet frem til.

At forespørslene i norsk og britisk-engelsk følger mye av det samme mønsteret, er kanskje ikke det mest uventede resultatet. Allerede i 1987 hevdet Brown og Levinson at indirekte talehandlinger, slik konvensjonelt indirekte forespørsler er, har et universalt aspekt ved seg, og at alle språk konstruerer slike talehandlinger på tilnærmet samme måte (Brown og Levinson, 1987, s. 143). Dette skyldes ifølge Brown og Levinson den rollen som indirekte talehandlinger har når det kommer til høflighet: «We may suggest, then, that the universality of indirect speech acts follow from the basic service they perform with respect to universal strategies of politeness» (1987, s. 142). Det vil naturligvis eksistere språkindividuelle forskjeller, men i det store og hele argumenterer Brown og Levinson for at indirekte talehandlinger er av den natur at de gjør seg godt som utgangspunkt for høflighet, trolig fordi de kombinerer ønsket om å være direkte med ønsket om å være indirekte for å ikke tvinge en handling på en annen (1987, s. 131).

Flöck (2016) på sin side presenterer derimot noen heller overraskende funn om bruken av imperativ i forespørsler i forbindelse med uformelle og naturlig forekommende samtaler. Disse resultatene gir et mer nyansert bilde av forespørsler i britisk-engelsk, og det er på mange måter fristende å trekke en slutning om at briter derfor kan se ut til å være mer direkte i sine forespørsler enn det nordmenn er. Problemet i dette tilfellet er at det ikke, så vidt jeg vet om, finnes tilsvarende forskning om forespørsler i norsk som den Flöck har gjennomført for britiske og amerikanske forespørsler. Fretheims undersøkelser er riktignok også basert på data fra et korpus, men dette korpuset inneholder både fiksjon og ikke-fiksjon (Fretheim, 2005, s. 147), noe som gjør at det ikke er en garanti for at alle forespørslene som undersøkes kommer fra naturlig forekommende samtaler. Dessuten nevner ikke Fretheim noe om forholdet mellom

personene i situasjonene som forespørslene han undersøker har oppstått i. Fretheim har heller ikke kvantifisert undersøkelsen sin med tanke på frekvens av setningstyper, og kvantifisering er noe Flöck (2016, s. 46) peker på at kan være manglende i en del av forskningen. Av den grunn lar det seg ikke gjøre å si noe konkret om at briter er mindre konvensjonelt indirekte i sine forespørsler enn det nordmenn er, og det er rett og slett ikke nok grunnlag for å gjøre en sammenligning på dette punktet. Om ikke annet bidrar likevel studien til Flöck, slik hun selv også poengterer, til å gi et tydelig hint om at det kan være nyttig med et skift i det metodologiske landskapet, og at det vil være formålstjenlig for studier av høflighet i forespørsler å undersøke uformelle og naturlig forekommende samtaler (jf. Kapittel 5.5, 6.2 og 6.3 i Flöck, 2016).

De største ulikhetene mellom høflighet i norsk og britisk-engelsk kan dermed vanskelig sies å eksistere i måten forespørsler konstrueres på i de to språkene. Men selv om norsk og britisk-engelsk deler en del av de samme karakteristikkene når det kommer til høflighet i forespørsler, er det likevel noen aspekter ved hvordan høflighet uttrykkes som skaper et skille mellom de to språkene. Dette skillet er først og fremst tydelig dersom vi betrakter det jeg innledningsvis betegnet som «spesialtilfeller». Nordmenns bruk av takkefraser i ymse situasjoner er et eksempel. Selv om «thank you» også er en vanlig høflighetsmarkering i engelsk (Leech, 2014, s. 13), illustrerer Fretheims engelske oversettelser av norske takkefraser at dette ikke er vanlige fraser i engelsk. Et annet eksempel er briteres bruk av «please» som nordmenn mangler en dekkende ekvivalent til (Fretheim, 2005). «Vær så snill» fungerer i visse tilfeller, men langt ifra alle ifølge Fretheim, og det er noe vi snart skal se at kan skape utfordringer sett fra et andrespråksperspektiv.

4 Diskusjon – utfordringer fra et andrespråksperspektiv

Som nevnt innledningsvis regnes høflighet som en del av det pragmatiske kunnskapsgrunnlaget til en person (Félix-Brasdefer og Mugford, 2017, s. 493). Når det kommer til tverrspråklig pragmatikk, har spesielt forespørsler en sentral rolle som mål på den pragmatiske kompetansen knyttet til det nye språket som skal læres (Flöck, 2016, s. 60). I sammenligningen av norsk og britisk-engelsk kom det frem at det ikke var spesielt store ulikheter når det kommer til hvordan høflighet uttrykkes i forespørsler. Britisk-engelsk kan dermed se ut til å være et «heldig» utgangspunkt for en som skal lære seg norsk med tanke på at begge språkene vektlegger negativ høflighet gjennom blant annet konvensjonelt indirekte forespørsler (Fretheim, 2005; Fukushima, 2000; Leech, 2014). Som jeg viste for den norske høfligheten, kan det fort oppleves på motsatt måte dersom høfligheten uttrykkes ved hjelp av positive høflighetsmarkører (Fretheim, 2005, s. 145-146). Hadde britisk-engelsk vært å regne som et språk med overflod av

positive høflighetsmarkører, er det naturlig å tenke at det kunne ha bidratt til større utfordringer fordi det da blir en tydeligere «krasj» mellom to språkkulturer.

Det er likevel én ganske fremtredende ulikhet mellom norsk og britisk-engelsk i forespørsler. Norsk mangler nemlig en ekvivalent som svarer til det engelske «please» (Fretheim, 2005, s. 158). Det finnes riktignok uttrykk som til en viss grad kan gjenspeile «please» i det norske språket, slik som «vær så snill», men dette uttrykket vil ikke alltid være en korrekt idiomatisk oversettelse til norsk (Fretheim, 2005, s. 156). Fretheim skriver for eksempel at en utfordring kan oppstå når en engelsktalende ønsker å bestille noe på norsk: Der en engelsktalende ville sagt «*One American breakfast, please*», ville en norsktalende heller sagt «*En amerikansk frokost, takk*» (Fretheim, 2005, s. 156). Med bruken av «please» i det engelske eksempelet representerer frasen en forespørsel, mens i det norske eksempelet gjenspeiler frasen i stedet takknemlighet for en tjeneste man forventer skal bli utført (Fretheim, 2005, s. 156). Ifølge Fretheim er årsaken til denne ulikheten at norsk rett og slett ikke har en ordentlig ekvivalent til please: «Norwegians do it differently from the English, probably not so much because they perceive the whole transaction differently but because Norwegian lacks a word meaning *please*» (Fretheim, 2005, s. 156). Dersom en engelsktalende person ønsker å uttrykke en forespørsel slik som den ovenfor på norsk, men personen ikke vet at nordmenn bruker «takke» som svar til «please», kan det være at personen utelukker denne delen av bestillingen og dermed oppfattes som uhøflig.

I norsk er det som nevnt typisk å takke for mye, og det kan som sagt virke som nordmenn tar det et hakk lenger og takker i situasjoner hvor det for andre kulturer ikke vil være like åpenbart å vise takknemlighet på denne måten (Fretheim, 2005, s. 146). I en sosiopragmatisk tilnærming vil høflighet og uhøflighet stå som to motpoler til hverandre ifølge Leech (2014, s. 17), og i så henseende vil nordmenns uttalte bruk av takkefraser kunne by på utfordringer for en engelsktalende som skal lære seg norsk fordi det for denne personen ikke nødvendigvis er like intuitivt å takke for alle de samme tingene som det takkes for på norsk. Et slik tilfelle er naturlig å forstå som et brudd på det Fraser (1990) omtaler som *The social-norm view*, og som ifølge Fraser handler om at: «A positive evaluation (politeness) arises when an action is in congruence with the norm, a negative evaluation (impoliteness = rudeness) when action is to the contrary» (1990, s. 220). Dermed kan den engelsktalende risikere å bli oppfattet som uhøflig, og det handler ikke nødvendigvis om at den engelsktalende har intensjoner om å være uhøflig, men at uhøfligheten kommer som en konsekvens av at de kulturelle norske normene for takking rett og slett ikke har blitt bevisstgjort. Å ikke si takk der det er forventet i norsk, kan med andre ord tolkes som et avvik fra den sosiale normen.

House (2008) kommer derimot med en interessant betraktning i denne sammenheng. House undersøker nemlig (u)høfligheten i interaksjonen mellom brukere av engelsk som et «lingua franca»-språk (ELF) i tre ulike casestudier, og hun konkluderer med at det ikke er grunnlag for å kalle ELF-talere for uhøflige når de samhandler:

[...] ELF speakers apparently engage in such interactional behaviour for their own and alter's benefit, to help their own production, to make the talk robust, to tolerantly let others' oddities pass. Clearly, such behaviour cannot be called inappropriate or impolite as it is shared by interactants, and does not lead to conflict and misunderstanding (House, 2008, s. 364).

Selv om House undersøker interaksjonen mellom personer der ingen snakker sitt eget morsmål (2008, s. 352), vil jeg likevel argumentere for at konklusjonene er overførbare til denne oppgavens problemstilling. Dersom personen som den engelsktalende kommuniserer med er klar over at dette ikke opprinnelig er en person med norsk som morsmål, kan det være at denne personen både er mer åpen for og innstilt på at uregelmessigheter kan forekomme. Dermed er det ikke sikkert at språkbruken oppfattes som mindre høflig til tross for at kommunikasjonen er et avvik fra den vanlige måten å uttrykke høflighet i norsk på.

5 Konklusjon

Som jeg har vist i denne oppgaven, er høflighet et viktig aspekt i menneskers kommunikasjon med hverandre, både språklig, sosialt og kulturelt sett (Leech, 2014; Félix-Brasdefer og Mugford, 2017; Culpeper og Terkourafi, 2017). Når to forskjellige språk møtes, kan det derfor tenkes å oppstå utfordringer dersom det er store ulikheter i hvordan språkene uttrykker høflighet. Norsk og britisk-engelsk ser ut til å være relativt like med tanke på høflighet i form av indirekte forespørsler, men det er likevel et behov for mer forskning på dette området, spesielt når det gjelder uformelle og naturlig forekommende samtaler (Flöck, 2016). Fra et andrespråksperspektiv er nok den største utfordringen høflighetsmessig at norsk mangler en god ekvivalent til «please» og samtidig har en utpreget bruk av takkefraser (Fretheim, 2005). Det som kan se ut til å redde en engelsktalende fra å bli oppfattet som uhøflig i samhandling med en norsktalende, er om den norsktalende er bevisst de forutsetningene som den engelsktalende stiller med (House, 2008). Alt i alt vil jeg uansett konkludere med det som ble påpekt i sammenligningen, nemlig at britisk engelsk ser ut til å være et godt utgangspunkt for en som skal lære seg norsk med tanke på høflighet.

Litteratur

- Brown, P. og Levinson, S. C. (1987) *Politeness: Some universals in language usage*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Brøseth, H. (2013) Høflighet i menneske-maskin-dialoger, *Norsk lingvistisk tidsskrift*, 31(2), s. 129-145. Tilgjengelig fra: <http://ojs.novus.no/index.php/NLT/article/view/172> (Hentet: 13. mai 2019).
- Culpeper, J. og Terkourafi, M. (2017) Pragmatic Approaches (Im)politeness, i Culpeper, J., Haugh, M. og Kádár, D. Z. (red.) *The Palgrave Handbook of Linguistic (Im)politeness*. Palgrave Macmillan UK, s. 11-39. doi: 10.1057/978-1-137-37508-7_2.
- Félix-Brasdefer, J. C. og Mugford, G. (2017) (Im)politeness: Learning and Teaching, i Culpeper, J., Haugh, M. og Kádár, D. Z. (red.) *The Palgrave Handbook of Linguistic (Im)politeness*. Palgrave Macmillan UK, s. 489-516. doi: 10.1057/978-1-137-37508-7_19.
- Flöck, I. (2016) *Requests in American and British English: a contrastive multi-method analysis*. John Benjamins Publishing Company. Tilgjengelig fra: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=1336733&site=ehost-live> (Hentet: 13. mai 2019).
- Fraser, B. (1990) Perspectives on politeness, *Journal of Pragmatics*, 14(2), s. 219-236. doi: 10.1016/0378-2166(90)90081-N.
- Fretheim, T. (2005) Politeness in Norway: How Can You Be Polite and Sincere?, i Hickey, L. og Stewart, M. (red.) *Politeness in Europe*. Multilingual Matters, s. 145-158. Tilgjengelig fra: http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=116992&site=ehost-live&ebv=EB&ppid=pp_145 (Hentet: 13. mai 2019).
- Fukushima, S. (2000) *Requests and culture: politeness in British English and Japanese*. Bern: Peter Lang.
- Hickey, L. og Stewart, M. (2005) *Politeness in Europe*. Multilingual Matters. Tilgjengelig fra: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=116992&site=ehost-live> (Hentet: 13. mai 2019).
- House, J. (2008) (Im)politeness in English as Lingua Franca discourse, i Locher, M. A. og Strässler, J. r. (red.) *Standards and norms in the English language*. Mouton de Gruyter, s. 351-366. Tilgjengelig fra: http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=247583&site=ehost-live&ebv=EB&ppid=pp_351 (Hentet: 13. mai 2019).
- Leech, G. (2014) *The Pragmatics of Politeness*. Oxford: Oxford University Press, s. 3-27, 48-54, 80-111.
- Stewart, M. (2005) Politeness in Britain: 'It's Only a Suggestion...', i Hickey, L. og Stewart, M. (red.) *Politeness in Europe*. Multilingual Matters, s. 116-129. Tilgjengelig fra: http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=116992&site=ehost-live&ebv=EB&ppid=pp_116 (Hentet: 13. mai 2019).

